

Tomasz Dariusz Mames
ORCID: 0000-0001-7218-5161

Paryż

Model edukacji religijnej w Prowincji Francuskiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów oraz we Wspólnocie Kościoła Sainte-Marie w Mont-Saint-Aignan

The Model of Religious Education in the
French Province of the Old Catholic Church of the
Mariavites and in the Community of the Church of
Sainte-Marie in Mont-Saint-Aignan

ABSTRAKT

Przedmiotem badań jest model edukacji religijnej w Prowincji Francuskiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów oraz we Wspólnocie Sainte-Marie w Mont-Saint-Aignan. Cel badań stanowi scharakteryzowanie głównych przestrzeni edukacji religijnej wspomnianych wspólnot wyznaniowych to znaczy poradnictwo duszpasterskie, liturgia oraz katechizacja. Procedura badawcza była realizowana przy zastosowaniu zespołu metod badawczych nauk pedagogicznych oraz teologicznych: wywiadu (z duchowieństwem obu Kościołów), obserwacji uczestniczącej, analizy dokumentów oraz metody historyczno-porównawczej.

Model edukacji religijnej, wypracowany w tych dwóch niezależnie od siebie rozwijających się Kościołach we Francji, ukazuje odpowiedź wspólnot chrześcijańskich na potrzeby religijne w zlaicyzowanym społeczeństwie. Poprzez poradnictwo duszpasterskie, którego odbiorcami są nie tylko wyznawcy tych wspólnot, ale także mużulmanie,

SŁOWA KLUCZOWE

Kościół Starokatolicki Mariawitów – Prowincja Francuska, Kościół Sainte-Marie w Mont-Saint-Aignan, imigranci, laicyzacja, edukacja religijna we Francji, ekumenizm, teologia pastoralna

KEYWORDS

Old Catholic Church of the Mariavites – Province of France, Sainte-Marie Church in Mont-Saint-Aignan, immigration, religious education in France, ecumenism, pastoral theology

SPI Vol. 22, 2019/1
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2019.1.010
Nadesłano: 29.10.2018
Zaakceptowano: 20.03.2019

żydzi, hindusi, agnostycy lub ateści, wspólnoty te stały się znane jako miejsca udzielania wsparcia duchowego. Komplementarnym elementem poradnictwa jest katechizacja, zaś oba te elementy mają na celu wprowadzenie do życia liturgicznego. Nie jest to jednak model zamknięty, nastawiony na prozelityzm, ale raczej otwarty, stawiający sobie za główny cel przywracanie nadziei w laickim i zateizowanym społeczeństwie.

ABSTRACT

The subject of the research is the model of religious education in the Province of the France of the Old Catholic Mariavites and in the Community of Sainte-Marie in Mont-Saint-Aignan. The research objective is to characterize the main areas of religious education of these religious communities; that is, pastoral counseling, liturgy and catechization. The research procedure was carried out using a set of pedagogical and theological research methods: interview (with the clergy), active (participant) observation, analysis of documents and historical-comparative method. The model of religious education, developed in these two independently existing Churches in France, indicates the response of Christian communities to religious needs in a secularized society. Through pastoral counseling, the recipients of which are not only members of these communities, but also Muslims, Jews, Hindus, agnostics or atheists, these communities have become known as places of spiritual support. A complementary element of counseling is catechization, and both these elements are aimed at introducing these subjects to liturgical life. However, it is not a closed model, focused on proselytizing, but rather an open one, aiming at restoring hope in secular and atheistic society.

Edukacja religijna jest integralnie związana z misją każdego Kościoła chrześcijańskiego. We Francji, kraju programowo laickim, nauczanie katechezy i edukacja religijna są nieobecne w szkołach państwowych¹. Każdy ze związków wyznaniowych we własnym zakresie organizuje edukację i wychowanie konfesyjne. Szczególnie interesujący model edukacji religijnej obecny jest w praktyce dwóch wyznań mniejszościowych we Francji: Kościoła Starokatolickiego

---

¹ Wyjąwszy te regiony Francji, w których obowiązuje konkordat.

Mariawitów² (siedziba biskupa w Paryżu) oraz starokatolickiej Wspólnoty Kościoła Sainte Marie w Mont-Saint-Aignan. Obydwa Kościoły, odwołujące się do tradycji i doktryny starokatolickiej³, wypracowały podobny model działalności duszpasterskiej. Dotyczy on nie tylko pracy z jednostkami, ale docelowo z całymi rodzinami.

Działalność ta opiera się na trzech filarach: *accueil* (poradnia duszpasterska), liturgia oraz katecheza. Najczęściej pierwszy kontakt z parafią następuje przez poradnię, w której udzielana jest pomoc natury duchowej, sfery szczególnie ważnej nie tylko dla przybyszów z dawnych kolonii francuskich i emigrantów z Afryki oraz terytoriów dawniej podległych Portugalii, ale także dla pozostałych członków zlaicyzowanego (sic!) społeczeństwa francuskiego. Kolejnym etapem jest zaproszenie do udziału w liturgii, a następnie w katechezie (w przypadku osób nieochrzczonych czy niebierzmowanych).

W społeczeństwie zróżnicowanym narodowościowo, etnicznie, religijnie i kulturowo, jakim jest społeczeństwo francuskie, bardzo często już na poziomie przygotowania rodzin do życia sakramentalnego (w małżeństwach mieszanych wyznaniowo czy religijnie) pojawia się pytanie o najbardziej pożądaną model edukacji religijnej i *de facto* chrystianizacji lub fidelizacji chrześcijan (nierzadko w pierwszym pokoleniu). W tej perspektywie spójność aksjologiczna pomiędzy edukacją i wychowaniem religijnym a rodzinnym jawi się jako punkt newralgiczny w procesie konstruowania tożsamości chrześcijańskiej wyznawców.

² Z dość licznych publikacji zwartych dotyczących mariawityzmu warto odnotować te, które ukazały się na przestrzeni czterech ostatnich lat: S. Gołębiowski, *W poszukiwaniu prawdy... Sądowe procesy arcybiskupa Jana M. Michała Kowalskiego*, Felicjanów 2014; H. Seweryniak, *Święte Oficjum a mariawici*, Płock 2014; M.M.F. Szymkiewicz, R.P. Kozłowski, K. Mazur, *Dwie Sobótki – wspólna historia. W sto dziesiątą rocznicę samodzielności konfesyjnej mariawityzmu*, Nowa Sobótka 2016; T.D. Mames, *Oświata mariawitów w latach 1909–1935*, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016; A. Le Bec, *Miséricorde et Amour. L'Église Mariawite*, Paris 2017.

³ Odnośnie do starokatolicyzmu i jego genezy zob.: W. Wysoczyński, *Polski nurt starokatolicyzmu*, Warszawa 1977; U. Küry, *Kościół Starokatolicki. Historia, nauka, dążenia*, Warszawa 1996; D.J. Schoon, *Van bisschoppelijke Cleresie tot Oud-Katholieke Kerk. Bijdrage tot de geschiedenis van het katholicisme in Nederland in de 19de eeuw*, Uitgeverij 2004; B. Przedpełski, *Odśrodkowe tendencje reformistyczne Kościoła Rzymskokatolickiego krajów języka niemieckiego w XVIII i XIX stuleciu*, Warszawa 2013.

Edukacja

Współcześni badacze, odchodząc od rozumienia edukacji tylko i wyłącznie w perspektywie organizacji procesu nauczania-uczenia się w placówkach oświatowych, wychowawczych i kulturalnych uznają, że „edukacja jest zaplanowanym procesem uczenia się, a każde niezaplanowane uczenie się nie może być postrzegane jako edukacja”⁴. Stosowanie tego pojęcia nie tylko w odniesieniu do edukacji szkolnej pozwala wyjść poza cezurę czasową, określoną ramami programu nauczania edukacji szkolnej i objąć swoim oddziaływaniem wszelkie formy pozaszkolne, w tym te niesformalizowane, w różnym wieku odbiorców.

W tym kontekście edukacja religijna czy katechetyczna, realizowana zarówno w placówkach szkolnych, jak i poza nimi, stanowi integralny element aktywności jednostki bez względu na wiek. Edukacja religijna jest tym wycinkiem edukacji, w którym animuje się proces nauczania-uczenia się w ten sposób, aby budować i wzmacniać relacje jednostki wobec transcendencji w przestrzeni duchowo-fizycznej. Istotnym założeniem w tym kontekście jest teza o istnieniu bytów duchowych lub przynajmniej przestrzeni duchowej, różnej w swej jakości od świata fizycznego, podlegającego – na poziomie cząstek elementarnych – powszechnie przyjętym za aktualnie obowiązujące prawom fizyki. Świat duchowy zatem z jednej strony wymyka się narzędziom naukowym, ale z drugiej jest integralnie związany ze światem materialnym, tworząc jedno uniwersum człowieka, innych istot żywych oraz przyrody nieożywionej i wszystkiego na ich pograniczu.

W perspektywie chrześcijaństwa w ogólności, a Kościołów starokatolickich czerpiących swoją tradycję ze spuścizny Kościoła Rzymskokatolickiego w szczególności, edukacja religijna podporządkowana jest zasadniczo trzem celom: katechizacji, aktywizacji jednostki w życiu liturgicznym wspólnoty (w tym, dzięki przyjęciu sakramentów, inicjacji chrześcijańskiej), a poprzez dwa poprzednie cele – przygotowanie jednostki do świadomego uczestniczenia w życiu wspólnoty parafialnej i Kościoła jako całości. W ten sposób Kościół może realizować swoją misję (wymiar misyjny), powierzoną

⁴ M. Muszyński, *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, t. 21, s. 81.

przez Chrystusa. Jest nią skuteczne głoszenie Ewangelii, czyniąc uczniami Zbawiciela członków wszystkich narodów oraz sprawowanie sakramentów świętych, będących narzędziami działania łaski Bożej w świecie. W wymiarze soteriologicznym natomiast może prowadzić wspólnotę ochrzczonych ku Chrystusowi i życiu wiecznemu, a wraz z nią przybliżyć zbawienie całej ludzkości⁵.

Na przestrzeni prawie 130 lat istnienia wspólnot starokatolickich, poszczególne Kościoły wypracowały własne formy edukacji religijnej, zależne od założeń doktrynalnych, czy terenu działania. Formy te ewoluowały w historii starokatolicyzmu, zaś kontakty ekumeniczne, szczególnie pomiędzy Kościołami zrzeszonymi w Unii Utrechckiej, nie pozostawały bez wpływu na działalność duszpasterską, w tym edukację religijną.

Jednym z przykładów wspólnot starokatolickich, w kontekście modelu edukacji religijnej, są dwa francuskie Kościoły starokatolickie: Kościół Sainte Marie z siedzibą biskupów w Mont-Saint-Aignan pod Rouen w Normandii oraz francuska prowincja Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, z siedzibą biskupa w Paryżu. Interesujące jest to, że obydwa Kościoły powstały w różnym czasie, rozwijały się niezależnie od siebie, posługują się odmienną liturgią, niemniej wypracowały podobny model edukacji religijnej, osadzony w podobnej duchowości.

Mariawici w Paryżu i wspólnota starokatolicka w Mont-Saint-Aignan

Kościół Starokatolicki Mariawitów erygował swoją prowincję we Francji w 1997 roku. Wówczas biskupi Kościoła Katolickiego i Apostolskiego w Paryżu i Tours zostali przyjęci pod jurysdykcję Płocka. Było to zwieńczeniem kilkudziesięcioletnich zabiegów Francuzów o pełną komunię z mariawitami, których uznawali za swój Kościół macierzysty. Konsekratorem bpa Grateau był przebywający na emigracji we Francji mariawicki biskup Węgier, Thamas Fehervary⁶. Ponieważ bp Fehervary nie posiadał wówczas prawa do

⁵ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, s. 12–13, nr 4–10.

⁶ A. Le Bec, *Misericorde et Amour*, dz. cyt., s. 223. Konsekracja *sub conditione* odbyła się w Warszawie 1 października 1993 roku. Tamże, s. 223–224.

legitymowania się mandatem płockiej jurysdykcji, rozpoczął samodzielną działalność, powołując do życia niezależne wspólnoty o proweniencji katolickiej. W ten sposób sukcesja apostołska obecnego zwierzchnika Prowincji Francuskiej, bpa M. André Le Bec, wywodzi się od biskupów mariawickich w Polsce.

Paryska parafia mariawicka powstała w 1972 roku, choć mariawici we Francji działają od 1911 roku⁷. W Niedzielę Dobrego Pasterza 1972 roku poświęcono pierwszą kaplicę pw. Maryi Panny przy rue des Renaudes w XVII dzielnicy Paryża. Dwa lata później miejsce kultu przeniesiono do IV dzielnicy miasta, na terenie której konsekrowano kaplicę pod tym samym wezwaniem (ul. Aubriot 7). Ponieważ zwierzchnik wspólnoty, jak i jego konsekратор, bp Gerard Grateau, posiadali sukcesję apostołską w linii mariawickiej, dążyli do zbliżenia z Kościołem Starokatolickim Mariawitów w Polsce. W 1981 roku biskupi wspólnoty nawiązali kontakt z Kościołem Starokatolickim Mariawitów⁸. W 1988 roku Urząd do Spraw Wyznań wyraził zgodę na przyjęcia w struktury Kościoła wspólnoty francuskiej. Oficjalne erygowanie prowincji nastąpiło w lipcu 1989 roku, zaś bp A. Le Bec został jej zwierzchnikiem. W związku z rozwojem wspólnoty zakupiono zabudowania przy ulicy Échiquier 47 (dzielnica X Paryża), które zrewitalizowano, dokonując adaptacji na kościół oraz pomieszczenia biurowe i sale katechetyczne. Konsekracja nowej świątyni parafialnej pw. Maryi Panny Matki Bożej miała miejsce w 1998 roku⁹. Obecnie (2018 r.) w Prowincji Francuskiej posługę pełni jeden biskup, trzech kapłanów, brat zakonny i siostra zakonna. Liczbę wierznych szacuje się na około 13 000. Mariawicka placówka w Paryżu rozciąga swoje oddziaływania na Francję kontynentalną i terytoria zamorskie.

Niezależna katolicka Wspólnota św. Marii została powołana przez o. Maurice Cantora, benedyktyna, który w 1964 roku opuścił Kościół Rzymskokatolicki, wyrażając tym swój sprzeciw wobec zmian wynikających z decyzji Soboru Watykańskiego II. W przeciwieństwie do przedstawicieli ruchów integrystycznych, zdaniem o. Cantora,

⁷ A. Le Bec, *Miséricorde et Amour*, dz. cyt., s. 25.

⁸ Tamże, s. 220–221.

⁹ Tamże, s. 272; J.-F. Mayer, *Le vieux-catholicisme en France après Hyacinthe Loyson. Aperçu à travers le Catholique français (1891–1915)*, „Internationale kirchliche Zeitschrift (Berne)”, 1983, R. 73, nr 1, s. 42–43.

Kościół powinien być wspólnotą otwartą na ludzi poszukujących, ale jednocześnie trwającą przy starym rycie liturgii, eksplikującym prawdy wiary katolickiej. „Chrystus – pisał po latach o. Cantor – nie przyszedł dla sprawiedliwych, lecz dla grzeszników. Nie przyszedł On też, aby zatracać, lecz by zbawić (...). Wszyscy jesteśmy braćmi w Jezusie Chrystusie, a Bóg jest naszym Ojcem dla wszystkich bez wyjątku. Nie ma granic dla miłości Bożej! Nie ma też granic dla Kościoła św. Maryi Panny... Dobra Nowina jest wszystkim obwieszczana...”¹⁰. Programową otwartość duchowni wspólnoty deklarują wprost: „legalizm, osądzanie, elitaryzm, integryzm, podziały są przeciwne autentycznej ewangelicznej pracy duszpasterskiej. Pan nasz już to powiedział *i wam, w Zakonie biegłym, biada, albowiem obciążacie ludźmi brzemionami, których unieść nie mogą, a wy sami i jednym palcem waszym, nie dotykacie się tych brzemion* (Łk 11,46)¹¹. Można odnaleźć również wielką nadzieję: tę, z ujrzenia Kościoła wyzwającego się stopniowo od ciężaru swej monarchicznej instytucji, postrzeganej czasami jako anachroniczna, co było kumulowane w przeciągu wieków. Należy przywrócić prostotę Ewangelii, całe bogactwo nieskończonego miłosierdzia Chrystusa i wyrzucić wszelkie wykluczenie”¹². Współcześnie (2018 r.) we Wspólnocie posługuje dwóch biskupów, pięciu kapłanów oraz jeden stały diakon. Szacunkowo z parafią związanych jest blisko 20 000 wiernych, zamieszkałych w Normandii i ościennych departamentach.

To, co zatem łączy obydwie wspólnoty, to niezależność jurysdykcyjna od rzymskiego katolicyzmu, wizja Kościoła inkluzyjnego, przy zachowaniu tradycyjnych form kultu, praktyczny ekumenizm oraz apolityczność. Widać wyraźnie, że zarówno francuscy mariawici (którzy dokonali adaptacji dziedzictwa liturgicznego Vaticanum II), jak i starokatolicy z Mont-Saint-Aignan (bazujący na trydenckiej tradycji liturgicznej) stoją na zgoła innym biegunie niezależnych od Rzymu francuskich wspólnot katolickich. Do tych drugich bez

¹⁰ M. Cantor, *L'Église Sainte Marie. Paroisse sans frontières*, Mont-Saint-Aignan 2005, s. 11 (tłum. własne).

¹¹ W oryginale podano błędnie, że cytat pochodzi z wersetu 40. Tamże, s. 9.

¹² Tamże, s. 8–9 (tłum. własne).

wątpienia zaliczają się wszelkiego rodzaju grupy sedewakatyistyczne oraz związane z ultraprawicą Bractwo Kapłańskie św. Piusa X¹³.

Kontekst prawny

Ważnym elementem, określającym ramy działalności obydwu wspólnot starokatolickich, jest ich uregulowanie prawne i wynikające z niego konsekwencje. Na terytorium Republiki Francuskiej związki wyznaniowe mogą otrzymać regulację prawną jako *Association Culturelle*, czyli Stowarzyszenie Kultowe, na podstawie prawa z 1 lipca 1901 roku lub prawa z 9 grudnia 1905 roku¹⁴. W odniesieniu do Kościoła Rzymskokatolickiego, poszczególne diecezje osobowość prawną uzyskują na podstawie zarejestrowania jako Stowarzyszenie Diecezjalne zgodnie z prawem z 1925 roku¹⁵, lub – w przypadku Alzacji i Lotaryngii – konkordatu z 1801 roku¹⁶. Odrębne przepisy regulują także sytuację związków wyznaniowych na Wyspie Reunion, na Martynice, Gwadelupie oraz w Gujanie Francuskiej. Poza terenami Alzacji i Lotaryngii, państwo praktycznie ma nieskrępowane prawo kontroli działalności związków wyznaniowych¹⁷. Budynek kościoła wzniesione przed 1905 rokiem są własnością państwa, zaś związki wyznaniowe (czyli stowarzyszenia) w przypadku ich użytkowania są jedynie najemcami. Pracownicy, czyli duchowieństwo lub administracyjni, są angażowani do pracy w stowarzyszeniu jako opłacani lub wolontariusze, jednak w sposób uregulowany odpowiednimi przepisami (dotyczy to także wysokości wynagrodzeń)¹⁸.

¹³ Zob. J.-O. Boudon, *Religion et politique en France depuis 1789*, Paris 2007, s. 208–209.

¹⁴ J. Volff, *Le droit des cultes*, Paris 2005, s. 31–37. Zob. E. Poulat, *Aux carrefours stratégiques de l'Église de France XXe siècle de France*, Paris 2009, s. 51–59.

¹⁵ Zob. nt. rozwiązywania stowarzyszeń kultowych: P. Viudès, *Le patrimoine des associations „en sommeil”*, „Juris Associations” 2017, nr 566 z 15 października, s. 34–36.

¹⁶ J. Wiślicki, *Konkordat. Studium prawne*, Lublin 1926, s. 18.

¹⁷ Zob. nt. ostatnie zmiany dotyczące kwestii kontroli finansowej: E. Delfosse, *Votre association est-elle bien préparée?*, „Juris Associations” 2018, nr 573 z 15 lutego, s. 38–40.

¹⁸ Zob. M. Gire, M. Mezzetta, *Entre bénévolat et salariat...*, „Juris Associations” 2018, nr 573 z 15 lutego, s. 41–42.

Kościół Starokatolicki Mariawitów funkcjonuje na podstawie prawa o Stowarzyszeniach Kultowych (*Association Cultuelle*) z 9 grudnia 1905 roku oraz dekretu z 16 marca 1906 roku. Zgodnie ze wspomnianymi przepisami Kościół może prowadzić jedynie działalność religijną, to znaczy sprawować liturgię według własnego obrządku¹⁹, organizować nauczanie religii, czy prowadzić innego rodzaju aktywność religijną. W tym zakresie nie mieści się działalność charytatywna, edukacyjna (w sensie zakładania szkół oraz innego rodzaju placówek naukowych), kulturalna czy wydawnicza. By móc realizować działalność charytatywną lub *stricte* edukacyjną, należałoby założyć odrębne stowarzyszenie, które byłoby w stanie opłacić najem lokalu i pensje pracowników. Stowarzyszenie Kultowe, zgodnie z prawem z 1905 roku, nie może na przykład organizować koncertów w kościołach, nawet jeśli jest właścicielem budynków. Istnieje możliwość wynajmu obiektu w celu organizacji wydarzenia kulturalnego. Wówczas należy sporządzić umowę pomiędzy stowarzyszeniem a organizatorem, określającą koszt wynajmu, ubezpieczenie mienia, czas wynajmu oraz inne warunki.

W 1972 roku bp André Le Bec, zakładając niezależną parafię katolicką w Paryżu, zarejestrował ją jako stowarzyszenie kultowe działające na podstawie prawa z 1905 roku, pod nazwą „Kościół Katolicki i Apostolski Paryża”. Po 1989 roku, czyli po włączeniu placówki francuskiej w struktury Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, nie zmieniono jednak nazwy stowarzyszenia. Tłumaczono to dużymi kosztami finansowymi, związanymi z przeprowadzeniem skomplikowanej procedury na poziomie administracji państwowej²⁰. Dokonano natomiast zmiany statutu stowarzyszenia w ten sposób, by móc posługiwać się w oficjalnych dokumentach również nazwą Prowincja Francuska i Diecezja Francji Kościoła Starokatolickiego Mariawitów²¹.

¹⁹ Zob. T.D. Mames, *Wybrane zagadnienia obrzędów celebracji Eucharystii w Prowincji Francuskiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów*, „Studia Religioznawcze” 2009, nr 42, s. 109–117.

²⁰ Informacja uzyskana od ks. bpa A.M. Le Bec.

²¹ Nazwa ta figuruje w dzienniku urzędowym Republiki Francuskiej, zgodnie z obwieszczeniem z 12 czerwca 1999 r., nr 19990024. Za: <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp 05.10.2018]. Na temat Prowincji Francuskiej

Wspólnota Kościoła Świętej Maryi w Mont-Saint-Aignan funkcjonuje na podstawie prawa z 1901 roku²². Przedmiotem jej działalności jest „głoszenie Ewangelii, celebrowanie i publiczne wykonywanie katolickiego kultu gallikańskiego a także zapewnienie finansowania w całości i po części kosztów oraz wymogów tegoż kultu jak i różnych usług oraz czynności, które mogą z nim być związane”²³.

Można poczynić pewną paralełę pomiędzy powstaniem placówki mariawickiej w Paryżu i wspólnoty starokatolickiej w Mont-Saint-Aignan a nowymi wspólnotami zakonnymi Kościoła Rzymskokatolickiego, jakie powstały we Francji po II soborze watykańskim. Zdaniem Frédéric Lenoira te ostatnie nie narodziły się w wyniku planowania, czy jako owoc refleksji hierarchii, lecz dzięki tchnieniu Ducha Świętego. Nie powstały też *ex nihilo*, lecz „wszystkie zrodziły się i rozwijają się w łonie tradycji Kościoła i w komunii z jakże różnorodnymi członkami Ludu Bożego”²⁴. Teza ta koresponduje z postreżeniami, jakie poczynili socjologowie religii David Voas i Alasdair Crockett. Opierając się na badaniach Grace Davie dochodzą oni do wniosku, że „Europa, jeśli pominąć niewielki odsetek ateistów, wciąż pozostaje religijna. Udział w obrzędach religijnych jest niewielki i maleje, lecz ludzie nadal szukają w religii i Kościołach odpowiedzi na podstawowe dla siebie pytania oraz wsparcie w trudnych sytuacjach, w rodzaju katastrof czy wypadków”²⁵. Z drugiej jednak strony „wiara Europejczyków coraz bardziej odbiega od chrześcijańskiej kosmologii, jest nieokreślona i synkretyczna”²⁶. Stwierdzenia te są o tyle istotne, że Francja jako kraj laicki nie afirmuje przestrzeni religijnej swych obywateli, choć istotnie poszukują oni religijności czy duchowości.

---

mariaawitów zob.: A. Le Bec, *Miséricorde et Amour*, dz. cyt., T.D. Mames, *Mysteria Mysticorum*, dz. cyt., s. 57–60.

²² Oficjalnie wspólnota zarejestrowana jest pod nazwą Stowarzyszenie Kultowe Katolickiego Kościoła Gallikańskiego Normandii. Za: <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp 05.10.2018].

²³ Ogłoszenie nr 1679 w: „Journal officiel” 1999, nr 26 z 26 czerwca, s. 2882. Za: <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp 05.10.2018]. Tłum. własne.

²⁴ F. Lenoir, *Les communautés nouvelles*, Paris 1988, s. 35 (tłum. własne).

²⁵ S. Mandes, *Miejsce religii w społeczeństwie. W poszukiwaniu nowego programu badawczego socjologii religii*, Warszawa 2016, s. 221–222.

²⁶ Tamże, s. 222.

Mariawici francuscy, podobnie jak starokatolicka wspólnota z Mont-Saint-Aignan, swoją działalnością duszpasterską obejmują zarówno osoby utożsamiające się z tymi związkami wyznaniowymi, jak i osoby pozostające na peryferiach chrześcijaństwa lub poza nim. W wymiarze doktrynalnym – w odniesieniu do Kościoła Rzymskokatolickiego – odrzucają dogmat o prymacie Biskupa Rzymu, artykułują w teologii i duszpasterstwie prymat narracji miłości i miłosierdzia nad literą prawa, uznają objawienia i duchowość św. Marii Franciszki Kozłowskiej²⁷. W praktyce sakramentalnej praktykują spowiedź powszechną (oprócz usznej), dopuszczają możliwość ponownego małżeństwa dla osób rozwiedzionych, oraz nie wymagają obowiązkowego celibatu dla swoich duchownych. Tym samym lokują się teologicznie pomiędzy rzymskokatolicyzmem a starokatolicyzmem Unii Utrechckiej: uznają Filioque, mają szczególny kult dla sakramentu Eucharystii oraz dla Bogurodzicy, nie praktykują kapłaństwa kobiet, są przeciwni liturgicznym formom błogosławieństwa dla par jednopłciowych²⁸. Obydwie wspólnoty, jedna funkcjonująca w obrębie stolicy kraju – Paryża, druga na przedmieściach Rouen, stolicy Normandii, wypracowały podobny model edukacji religijnej. Opiera się on na trzech integralnie ze sobą powiązanych aktywnościach duszpasterskich. Są nimi: *accueil* (poradnictwo duszpasterskie), liturgia oraz katechizacja.

Accueil

Słowo *accueil* jest francuskim rzeczownikiem określającym *przyjęcie* lub *przyjmowanie* kogoś, ale także oznacza *recepcję* hotelową, biuro (np. parafialne), czy po prostu miejsce przyjmowania interesantów. Czasownik francuski *accueillir* znaczy tyle, co *przyjmować*²⁹. *Accueil* zawiera zatem dwie ważne informacje: oczekiwanie na petenta/interesanta oraz udzielania informacji czy też pierwszej pomocy. W perspektywie eklezyjalnej można postawić pytanie, czy czekanie na

²⁷ F.M.F. Kozłowska, *Objawienia Dzieła Miłosierdzia Bożego 1893–1918*, Kraków 1995.

²⁸ Na temat doktryny obu wspólnot zob.: A. Le Bec, *Miséricorde et Amour*, dz. cyt., s. 47–51; M. Cantor, *Église Sainte Marie*, dz. cyt.

²⁹ Np. *Dictionnaire universel de poche*, red. M. Maurin, Paris 1993, s. 5.

odbiorców aktywności duszpasterskiej nie jest w opozycji z wezwaniem Chrystusa: „idźcie na cały świat”? Chrystus nie mówi: „stójcie i czekajcie”, ale daje wyraźne polecenie: „idąc tedy nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego, nauczając je chować wszystko, comkolwiek wam przykazał: a oto Ja jestem z wami po wszystkie dni aż do skończenia świata” (Mt 28,19-20). Słowa zapisane w ewangelii według św. Mateusza w odniesieniu do sytuacji chrześcijaństwa we Francji należałoby jednak ująć figuratywnie. W kraju, w którym religijność jest sprawą prywatną, zaś chrześcijaństwo zostało posypane (lub też samo to uczyniło) popiołem idei laickości, iść i czynić uczniami innych oznacza przede wszystkim oddać w ręce Chrystusa zagubione owce i przyprowadzić do Niego te, które nie są z tej owczarni. Ci, którzy znajdują się na peryferiach chrześcijaństwa lub się z nim nie identyfikują, są pierwszymi odbiorcami *accueil*. Iść i czynić uczniami Chrystusa oznacza wyjść naprzeciw potrzebom zagubionych i poranionych ludzi. Nie jest to psychoterapia, ale raczej terapia duchowa, w której lekarzem jest Chrystus, zaś osoba duchowna pomaga odnaleźć drogę ku Zbawicielowi³⁰.

Z powyższego wynika, że oprócz gotowości przyjmowania odbiorców poradnictwa duchowego jest też szczególny rodzaj słuchania czy wsłuchiwanie się, nazywany słuchaniem pastoralnym (*écoute pastorale*). Pastoralne wsłuchiwanie się z natury rzeczy nie jest zwykłym słuchaniem w sensie odbioru akustycznego dźwięków mowy interlokutora, ale raczej aktywnością zmysłu serca, według modlitwy króla Salomona: „daj mi, Panie, serce które słucha” (III Król. 3, 9)³¹. Słuchanie pastoralne i posługa *accueil* są spełniane w imieniu Kościoła, zaś osoby pełniące te posługi są z mocy samego przyjęcia sakramentu kapłaństwa czy złożenia ślubów zakonnych wezwane do jej pełnienia. Ksiądz Papin, teoretyk *accueil*, mówi wprost do osób pracujących w poradnictwie duchowym: „otrzymaliście usposobienie, otrzymaliście misję do tego. Jest to odpowiedzialność (...) ponieważ reprezentujecie wspólnotę, która wam dała misję”³². Wiąże się z tym ukazy-

³⁰ Zob. J.C. Larchet, *Terapia chorób duchowych*, Hajnówka 2013, s. 245–264.

³¹ *La dimension pastorale de l'accueil. Texte de l'exposé du Père [Henri] Papin, le 21 octobre dernier, lors de la réunion de formation des 7 équipes d'accueil de la paroisse, le 21 octobre 2015*, mps, zbiory mariawickiej Parafii Ste Marie w Paryżu, s. 10–11 (tłum. własne).

³² Tamże, s. 8–9 (tłum. własne).

wanie obrazu wspólnoty zamkniętej bądź też otwartej na zarządzenie potrzebom i bolączkom bliźniego. Innym ważnym elementem jest dawanie świadectwa swojej wiary oraz zwiastowanie Ewangelii³³.

Wszyscy duchowni posługujący w *accueil* zwracają uwagę na fakt, że przychodzące do nich osoby pragną być przede wszystkim wysłuchane. Pragnienie to jest wynikiem pewnego rodzaju zaniku głębszych relacji rodzinnych, przyjacielskich i sąsiedzkich, ponieważ wiele osób pragnie być jedynie wysłuchanymi i otrzymać błogosławieństwo. Podczas tego typu spotkania pastoralnego duchowny nie ocenia; słucha i modli się nad i z osobą, która tego pragnie. W ten sposób *accueil* staje się posługą Kościoła dającego światu miłość i miłosierdzie. Kwestia problemów rodzinnych, rozterek duchowych, poszukiwania sensu życia wobec tragedii życiowych czy wynikających z różnic kulturowych (w przypadku cudzoziemców) są częstymi tematami poruszonymi przez osoby pragnące być wysłuchane³⁴. W *accueil* odbywają się także rozmowy dotyczące wrażliwości rodziców na życie religijne ich dzieci. Podczas nich duchowny instruuje rodziców odnośnie do formacji religijnej ich potomstwa; tam też odbywają się zapisy na katechizację.

O ile w Kościele Rzymskokatolickim posługa ta jest jednym z elementów realizacji powołania duszpasterskiego, zgodnie z hasłem „obecność, przyjmowanie, słuchanie”³⁵, o tyle u mariawitów czy we wspólnocie z Normandii *accueil* staje się szczególnym charyzmatem tych placówek. Parafrazując można powiedzieć, że powołanie duszpasterskiej i praca w poradni jest fundamentem pozostałych form aktywności duchowieństwa. Zdaniem jednego z teoretyków tej problematyki, *accueil* jest procesem czy też wędrówaniem ku wierze, nadziei i miłości³⁶. W wymiarze pastoralnym ma ono potrójny sens: „poradnictwo w parafii jest służbą nieodłączną z życiem Kościoła. Wszyscy ochrzczeni są zatem odpowiedzialni według łaski otrzymanej, biorąc jakąś część aktywnie w budowania Ciała Chrystusa”³⁷.

³³ Tamże, s. 9–10.

³⁴ Zob. na temat źródeł egzystencjalnych i psychologicznych religijności: A.A. Zych, *Pomiędzy wiarą a zwątpieniem. Wprowadzenie do psychologii religii*, Kraków 2012, s. 32–49.

³⁵ B. Podvin, *L'accueil paroissial*, Paris 1997, s. 51 (tłum. własne).

³⁶ Tamże, s. 53–54.

³⁷ Tamże, s. 58 (tłum. własne).

Pole owej aktywności autor nazywa polem działania łaski Bożej, co w rezultacie daje fundament do tworzenia wspólnotowego apostołatu³⁸. W ten sposób dzięki poradnictwu duchowemu ukazywana jest posługa kapłańską we wspólnocie i dla wspólnoty.

Accueil w Mont-Saint-Aignan rozpoczyna się od przyjęcia interesanta w biurze, gdzie sekretarz lub sekretarka zapisuje imię, nazwisko oraz miejscowość zamieszkania danej osoby. Następnie podawana jest informacja, który z duchownych będzie oczekiwał. Do czasu rozpoczęcia spotkania interesant oczekuje w sali przyjęć. Samo *accueil* składa się z trzech elementów. Na początku duchowny wysłuchuje przyczyny przybycia interesanta. Może to być np. prośba o modlitwę w sprawie zdrowia, w kwestiach mieszkaniowych, odnośnie do problemów rodzinnych itp. Po około 10 minutach duchowny staje w bliskiej odległości od petenta, kładzie rękę na jego głowie lub tuż nad głową i kilka dłuższych chwil modli się nad nim w danej intencji. Modlitwę kończy słowami „przez Chrystusa Pana naszego”. Następnie zaleca odmówienie danej modlitwy lub uczestnictwo w nowennie, albo we Mszy św. odprawionej w danej intencji. Nowenny w intencjach *accueil* rozpoczynają się każdej niedzieli, zaś w ciągu dnia celebrowane są Msze św. (rano i wieczorem) w intencjach osób zgłaszających się do poradni duszpasterskiej³⁹.

Wśród odbiorców poradnictwa duchowego we wspólnocie z Mont-Saint-Aignan można wyróżnić kilka typów: wierzący praktykujący, którzy potrzebują modlitwy duchownego; wierzący, aczkolwiek poszukujący modlitwy; pogubieni; niewierzący, motywowani swoją bezradnością⁴⁰. Ten ostatni typ można przyrównać do determinacji nowotestamentalnej Hemorissy (Mk 5,21–34).

W parafii mariawickiej w Paryżu schemat przyjęcia interesantów w poradni wygląda nieco odmiennie. Osoby przybywające do parafii oczekują nie tylko modlitwy, ale także towarzyszenia duchowego czy wręcz przewodnictwa duchowego. Położenie akcentu na towarzyszenie zgłaszającym się do *accueil* skutkuje koniecznością poświęcenia więcej czasu na rozmowę (a nie tylko na wysłuchanie, jak w przypadku wspólnoty w Mont-Saint-Aignan). Przyjmuje się, że podczas

³⁸ Tamże, s. 58.

³⁹ Relacja ks. Marc-Antoine Pottin z dn. 20.08.2018 r.

⁴⁰ Tamże.

trzydziestominutowej posługi duchownego dana osoba otrzyma poradę duchową wraz z modlitwą. Po modlitwie duchownego zazwyczaj składa się propozycję możliwości powtórnego przyjścia do poradni (np. po operacji, po rozmowie w sprawie pracy, czy po określonym czasie – po dwóch lub trzech tygodniach) w celu ponownego omówienia sytuacji życiowej oraz zmian, jakie nastąpiły.

Liturgia

Drugim filarem edukacji religijnej jest liturgia. Osobom, które przychodzą, aby zostać wysłuchane, zaleca się uczestnictwo w nabożeństwie charyzmatycznym (Paryż) czy udział we Mszy św. odprawianej w intencjach *accueil* (Mont-Saint-Aignan, Paryż). Duży nacisk kładziony jest praktyki religijne, takie jak Komunia Święta, lektura Pisma Świętego, nowenny, różaniec, Koronka do Bożego Miłosierdzia, ale także modlitwa spontaniczna. Praktykowana jest też modlitwa o uwalnianie (egzorcyzm), a szczególnie celebrowane są Msze św. połączone z udzielaniem sakramentu chorych lub Msze św. z obrzędem nałożenia rąk i modlitwy o zdrowie ciała, ducha i duszy. Czasem, gdy osoba uczestnicząca w *accueil* jest ochrzczona, zdarza się, że prosi o spowiedź.

Jeden z prawosławnych teologów, Jean-Claude Larchet, wprost mówi o terapeutycznym celu sakramentów świętych. Zwraca uwagę, że: „w Swojej osobie Chrystus dokonał uzdrowienia ludzkiej natury i dał jej prawdziwe zdrowie – całkowite i definitywne. Ludzie mogą korzystać z dobrodziejstw, które On zdobył dla ludzkiej natury w Nim zrekapitulowanej, tylko pod warunkiem, że się z Nim zjednoczą”⁴¹. Najściślejsze zjednoczenie człowieka z Chrystusem, zdaniem mariawitów i teologów wspólnoty z Mont-Saint-Aignan, następuje dzięki Eucharystii. Z tego przeświadczenia wynika zachęta do uczestnictwa w formach paraliturgicznych i liturgii.

W przypadku Paryża istotną rolę odgrywa nabożeństwo charyzmatyczne, czerpiące z duchowości ewangelikalnej, aczkolwiek mające swój specyficzny dla duchowości mariawickiej rys. Jeśli weźmiemy pod uwagę takie cechy duchowości ewangelikalnej, jak wspólnota Ducha, nowe uwielbienie i nowy mistycyzm, dla mariawitów

⁴¹ J.C. Larchet, *Terapia chorób duchownych*, dz. cyt., s. 265.

ewangelikalny model mistycyzmu w pewnym sensie wpisany jest w istotę teologii tej szkoły duchowości. W tym ujęciu zatem idzie „o duchowe poznanie i doświadczenie Boga na trudno wyrażalnym poziomie, choć bardzo intensywnym i jednoznacznym w rozpoznaniu. Owocuje to szczególną więzią z Bogiem, która jest nie tylko religijna, ale bardzo personalna”⁴². Jednak duchowość ta w wydaniu mariawickim jest daleka od deinstytucjonalizacji czy też skupieniem się przede wszystkim na doświadczeniu. Podejście to jest niejako w opozycji do mistycyzmu pentakostalnego, który „opiera się na stwierdzeniu, które można uznać za streszczenie zielonoświątkowej postawy – wierzę, ponieważ doświadczam. Oznacza ono prymarność doświadczenia nad refleksją”⁴³. Stąd też, choć zauważalne są pewne punkty stykowe z duchowością pentakostalną, jednak nabożeństwo charyzmatyczne zawsze prowadzi ku liturgii, a w szczególności ku Eucharystii i jej wspólnotowemu doświadczeniu.

We Wspólnocie w Mont-Saint-Aignan znajdujemy natomiast praktykę obrzędu Nałożenia Ewangelii. Jest on praktykowany po liturgii mszalnej i połączony z modlitwą duchownego w intencji uzdrowienia osoby, na której głowę kapłan kładzie stulę podczas czytania ewangelicznego fragmentu o uzdrowieniu. Praktykę tę należy także ściśle wiązać z modlitwą mszalną o uzdrowienie, która jest wspólnie odmawiana przez wiernych i duchowieństwo przed odczytaniem Ewangelii dnia. Po Graduale i odczytaniu intencji, w których sprawowana jest liturgia, odmawiana jest następująca modlitwa litanijska w intencji chorych: „Boże mój, któryś jest wszechmogący, uzdrów naszych chorych, jakże nam bliskich. Boże mój, któryś jest współczujący, zmiłuj się nad tymi, którzy cierpią. Boże mój, któryś jest miłosierny, wysłuchaj tych, co Cię błagają. Święta Dziewico, ulituj się nad nami. Dziewico Przecudna, ochraniaj nas. Matko wspomniała, wysłuchaj nas. Święty Józefie, módl się za nami. Święty Benedykcie, módl się za nami. Święta Rito, módl się za nami. Święta Tereso do Dzieciątka Jezus, módl się za nami”⁴⁴. Podobne sens ma obrzęd Nałożenia Rąk w paryskiej parafii, który ma miejsce podczas

⁴² P. Sawa, *Duchowość ewangelikalna – szansa dla ekumenizmu*, „Studia Oecumenica” 2016, nr 16, s. 266.

⁴³ A. Migda, *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, Kraków 2013, s. 368.

⁴⁴ *Missel de l'Église Sainte Marie*, Mont-Saint-Aignan 1981, s. 11 (tłum. własne).

uroczystości parafialnych – św. Benedykta (21 marca), św. Michała Archanioła (29 września) i św. Rity (1 listopada). Jest on połączony z modlitwą duchownych w intencji uzdrowienia ciała, ducha i duszy.

Zarówno paryskie nabożeństwo charyzmatyczne, jak i modlitwa o uzdrowienie, praktykowana w Mont-Saint-Aignan, wykraczają poza schematyzm i zdają się być otwarte na potrzeby duchowe różnych odbiorców⁴⁵. W wymiarze ekumenicznym i interreligijnym wydaje się być przestrzenią, w której członkowie różnych denominacji chrześcijańskich oraz innych religii mogą odkrywać i uświadamiać sobie swoją relację z osobowym Bogiem. Przemysław Sawa słusznie zauważa, że „duchowość ewangelikalna szeroko rozumiana staje się konkretną przestrzenią ekumenicznego zbliżenia różnych denominacji chrześcijańskich, tym bardziej, że na poziomie praktycznym i pastoralnym jest już realnie istniejącą rzeczywistością, choć nie zawsze uświadomioną przez wiernych”⁴⁶. Można śmiało stwierdzić, że w obu wspólnotach udział w nabożeństwach paraliturgicznych (w tym o charakterze charyzmatycznym) oraz w liturgii charakteryzuje się akcentowaniem osobistego i wspólnotowego kontaktu z Bogiem, doświadczenia Bożej obecności, wartości modlitwy indywidualnej i wspólnotowej oraz poszukiwania odpowiedzi na nurtujące pytania dzięki życiu sakramentalnemu.

Katechizacja

Trzecim elementem edukacji religijnej jest katechizacja. Oczywiście w obu wspólnotach katechizacją objęte są dzieci i młodzież, przygotowujący się do sakramentu I Komunii Św. lub bierzmowania. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, że uczestnikami *accueil* są z reguły dorośli. Dlatego tych dorosłych, którzy nie przystąpili do sakramentu chrztu czy bierzmowania, albo chcą zawrzeć kościelny związek małżeński, włącza się w proces katechizacji. Również poszukującym wiary proponuje się pogłębienie wiedzy religijnej w toku katechizacji. Warto nadmienić, że zdecydowana większość dorosłych, uczestniczących w katechizacji, ze wspólnotą miała styczność poprzez *accueil*. Zakorzenie we wspólnocie zaczyna się poprzez

⁴⁵ Zob. M. Cantor, *Église Sainte Marie*, dz. cyt., s. 42–44.

⁴⁶ P. Sawa, *Duchowość ewangelikalna*, dz. cyt., s. 272.

uczestnictwo w różnych formach nabożeństw, a dopiero później następuje decyzja o uczestniczeniu w katechizacji, przygotowującej do sakramentów świętych. W ten sposób, poprzez przyjęcie sakramentu chrztu lub bierzmowania we wspólnocie, dorośli potwierdzają swoje utożsamienie się z lokalnym Kościołem.

W Paryżu katechizacja prowadzona jest w dwóch grupach wiekowych: dla dzieci oraz dla młodzieży i dorosłych. W pracę katechetyczną zaangażowani są dwaj kapłani i katechetka świecka. Nauka katechizmu odbywa się raz w tygodniu, w soboty, w wymiarze jednej godziny zegarowej⁴⁷. Zapisy na katechizację odbywają się w czasie dyżurów *accueil*. W Mont-Saint-Aignan praktykowana jest katechizacja indywidualna, jak i grupowa. Odpowiedzialnymi za katechizację są czterej kapłani oraz katechetka świecka. Za każdym razem katechizowani (przede wszystkim w wieku szkolnym) indywidualnie ustalają z kapłanami lub katechetką termin katechezy. Najczęściej, z racji zajęć szkolnych, jest to sobota po południu lub niedziela przed lub po Mszy Świętej. Dodatkowo jeden raz w miesiącu obowiązkowo rodzice wraz ze swoimi dziećmi uczestniczą w katechizacji. Istotny jest w tym kontekście indywidualny kontakt z rodzicami, jak i samymi katechizowanymi, według wzoru, jaki wskazał sam Chrystus⁴⁸. Indywidualizacja jest także obecna w praktyce katechetycznej parafii paryskiej. Dzieci uczestniczą w lekcji prowadzonej przez katechetkę, zaś w tym samym czasie rodzice mają możliwość pogłębiania swojej wiedzy religijnej w grupach katechetycznych dla dorosłych. Kilka razy w roku katecheza odbywa się w grupach łączonych.

Istotnym elementem w obu wspólnotach starokatolickich jest łączenie katechizacji, czyli wykładu prawd wiary, z liturgią⁴⁹. Dlatego też podczas pobytu w kościele katechizowani i ich rodzice uczestniczą grupowo w katechezie, a następnie we Mszy Świętej, będącej eksplikacją nauki katechizmu, uczestnictwem w bezkrwawej Ofierze Chrystusa, składanej przez Kościół i mistyczną partycypacją

⁴⁷ Informacje o katechizacji podawane są w wydawanym co roku biuletynie „Église Catholique et Apostolique de Paris – Province de France de l’Église Vieille Catholique Mariavite de Pologne” oraz na stronie internetowej prowincji www.mariavite.eu.

⁴⁸ Relacja ks. M.A. Pottin.

⁴⁹ Zob. książkę do nauki katechezy we Wspólnocie Kościoła w Mont-Saint-Aignan: *Notre Père du Ciel*, Paris 1992.

w „zadanku przyszłej chwały”⁵⁰. Stosowany model w nauczaniu katechezy jest z jednej strony kerygmaticznym, z drugiej zaś dialogicznym. Jak referuje Danuta Wajsprych, „zgodnie z tą tradycją, dostosowaną do wymogów czasu, podstawowym celem nauczania religii jest zwiastowanie Dobrej Nowiny o zbawieniu oraz kształtowanie świadomej przynależności do Kościoła rozumianego jako Kościół wyznaniowy i powszechny zarazem. W takim ujęciu katecheta jest nie tyle nauczycielem religii, ile raczej heroldem ogłaszającym zbawienie w Jezusie Chrystusie; występuje w imieniu Kościoła”⁵¹. Jednak nie jest to do końca model konfesyjno-katechumenalny, ale raczej połączenie katechumenalnego z dialogicznym, nie zaś *stricte* konfesyjny z dialogicznym. Dość dobrze ideę tę oddaje Wilhelm Schwendemann, pisząc: „tym, co bezpośrednio należy do konstytucji wiary chrześcijańskiej, jest zatem pluralizm płynący z wiary – z perspektywy chrześcijańskiej różnorodność wiary jest wręcz konieczna, nie wynika z niej jednak roszczenie do uniwersalności. Wgląd w warunki własnej pewności wiary jest zatem warunkiem możliwości uznania pewności wiary Innego; oba wglądy i pewności wiary podlegają jednak krytyce z perspektywy prawdy przesłania Chrystusa. Pluralizm w chrześcijaństwie jest zatem zakorzeniony w istocie Kościoła jako wspólnoty wiary i nauki. Wierzący są złączeni we wspólnotę, w której własna tożsamość nie jest zniesiona, lecz przede wszystkim ugruntowana. Tego typu koncepcja jest skrzyżowaniem radykalnego pluralizmu, z koncepcją wzajemnego szacunku i poszanowania różnicy”⁵². Programowa otwartość, ekumenizm oraz poszanowanie Innego i „inności” każdego człowieka jest fundamentem duszpasterskiej poradni, liturgii oraz katechizacji.

⁵⁰ Tym pojęciem określana jest Eucharystia przez liturgię mariawitów francuskich, jak i Wspólnotę w Mont-Saint-Aignan.

⁵¹ D. Wajsprych, *Modele edukacji religijnej we współczesnej szkole*, „Forum Oświatowe” 2009, nr 2(41), s. 79.

⁵² W. Schwendemann, *Edukacja religijna – pomost do dialogu między religiami. Refleksje z okazji 50. rocznicy śmierci Martina Bubera*, „Studia z Teorii Wychowania” 2016, t. 7, nr 1(14), s. 83.

Model edukacji religijnej w laickim społeczeństwie

Oczywiście w tym miejscu należałoby postawić dwa fundamentalne pytania, wyznaczające perspektywę pedagogiczną i teologiczną poruszanej kwestii. Po pierwsze, czy mamy do czynienia rzeczywiście z edukacją religijną i modelem wypracowanym (zaadaptowanym) przez dwie wspomniane wspólnoty starokatolickie? Po wtóre: czy tego typu działalność duszpasterska jest prozelityzmem w stosunku do innych denominacji chrześcijańskich, sprzecznym z ideami ekumenicznymi? Nie ulega wątpliwości, że w odniesieniu do wyznawców religii niechrześcijańskich (np. judaizmu, hinduizmu, islamu) nośnikiem ewangelizacji jest posługa w poradnictwie duchowym, czy zachęta do udziału w nabożeństwach paraliturgicznych. Odnośnie do chrześcijan praktyką obu wspólnot jest wskazanie na konieczność nawrócenia (czy zwrócenia się) ku Chrystusowi, nie zaś stania się członkiem Kościoła mariawitów czy wspólnoty w Mont-Saint-Aignan. W ten sposób tworzy się niepowtarzalna, bo istotnie ekumeniczna więź wspólnotowa, pomiędzy osobami, które otrzymały pomoc np. w poradni duszpasterskiej a Kościołem. Elżbieta Hałas, opisując zjawisko konwersji, zwraca uwagę, że „wspólnota synergetyczna powstaje w toku interakcji symbolicznych pomiędzy nawracającym i nawracanymi, pomiędzy konwentorem i spodziewanymi konwertytami oraz między samymi konwertytami – konwentor lub sami oni usiłują ukierunkować swoje działania. Służy temu określanie konwertytom tego, co powinni robić i nieustanne interpretowanie sensu ich poczynań”⁵³. Owa interpretacja jest w tym wymiarze elementem towarzyszenia podczas procesu konwersji ku Chrystusowi (a nie ku takiemu czy innemu Kościołowi jako instytucji). Należy od razu zastrzec, że ze strony konwertyty, proces ten nie obliguje go bezwzględnego włączenia się w życie wspólnoty paryskiej, czy normandzkiej. Owszem, niekiedy bywa, że osoby uzyskujące pomoc duchową stają się członkami Kościoła mariawitów, czy Kościoła Sainte Marie, ale nie jest to regułą. Również zjawisko tymczasowego zatrzymania się w obu wspólnotach, nie jest traktowane jako coś negatywnego. Biskup M. Cantor wprost pisał: „instytucja kościelna musi być w służbie miłosierdzia (...). Dla chrześcijanina, jak też dla

⁵³ E. Hałas, *Konwersja. Perspektywa socjologiczna*, Warszawa 2007, s. 158.

całego Kościoła, głębia zła jest tym, że my pozostajemy zawsze poniżej tej miłości, która, w porównaniu do tej pochodzącej od Boga, jest bezwarunkowa i bez ograniczeń⁵⁴. Z perspektywy mariawitów podstaw powyższego rozumowania należałoby doszukiwać w tekście Objawień założycielki, św. Marii Franciszki Kozłowskiej: „Pan Jezus w Przenajświętszym Sakramencie, w tej Świątyni sam wziął w Swoje ręce rządy świata i kierunek dusz ludzkich, a odjął wszystkim kapłanom moc nad duszami i sercami ludzkimi, bo nie prowadzili ludzi do miłości Boga, ale do siebie ich przywiązywali, a wielu z kapłanów prowadzi[ło] do grzechu nieczystego⁵⁵. – Pozostawił Pan Jezus kapłanom tylko sprawowanie Sakramentów Świętych i zewnętrzny zarząd w Kościele do czasu. – To się stosuje i do naszych ojców [tzn. kapłanów mariawitów – przyp. T.D.M.]⁵⁶.

Poradnictwo duszpasterskiej, katechizacja i w końcu liturgia prowadzą ku doświadczeniu numinotycznemu. Posługując się pojęciami Rudolfa Otto, należy jednak zastrzec, że szczególne znaczenie ma zwrócenie uwagi na element, na przykład *tremendum*, ale przede wszystkim *majestas* i *fascinans*. „Racjonalne wyobrażenia i pojęcia, które idą równoległe do tego irracjonalnego elementu *fascinans* oraz go schematyzują, to miłość, litość, miłosierdzie, chęć okazywania pomocy – wszystkie naturalne elementy ogólnego doświadczenia duchowego, tylko pomyślane jako istniejące w wyższym stopniu. Ale aczkolwiek te elementy są tak ważne dla przeżycia religijnej szczęśliwości nie wyczerpują go całkowicie (...). Uszczęśliwienie jest czymś więcej – kontynuuje Otto – czymś o wiele więcej niż naturalnym stanem nadziei, ufności, uniesienia miłosnego, choćby w najwyższym stopniu⁵⁷.

W dobie fundamentalizmów różnego typu, służba i takie rozumienie misji chrześcijańskiej ma szanse na dotarcie do szerszego grona odbiorców. Z drugiej jednak strony np. Bassam Tibi zarzuca etyce

⁵⁴ M. Cantor, *Sans limites...*, „Bulletin de la Chapelle Sainte Marie”, nr 109, grudzień 1994, s. 5.

⁵⁵ Zob. Księgi Ezechiela.

⁵⁶ *Notatki z Objawień Mateczki z Roku Jubileuszowego 1918*, akapit 7, w: F.M.F. Kozłowska, *Objawienia Dzieła Miłosierdzia Bożego 1893–1918*, dz. cyt., s. 109.

⁵⁷ R. Otto, *Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych*, Warszawa 1999, s. 44.

chrześcijańskiej, że mówiąc o miłości bliźniego nie zwraca uwagi na miłość samego siebie. W społeczeństwie wielokulturowym antidotum na fundamentalizację polityczną religii jest dialog, którego podstawą jest miłość. Jednak „nie da się pokonać neoabsolutyzmu religijnych fundamentalistów na płaszczyźnie miłości bliźniego, która neguje samą siebie”⁵⁸. Można także spotkać się z zarzutem, że chrześcijaństwo, w tym jego francuskie wydanie, jest bezradne wobec idei laickości i *de facto* ateizacji społeczeństwa. Nie chodzi w tym miejscu też o to, aby być konkurencyjnym albo w opozycji do tego, co proponuje kultura laicka, a wraz z nią światopogląd laicki i w pewnym sensie także ateistyczny. Pomimo zaistnienia projektów kreacji duchowości ateistycznej czy oferowania coachingu na podstawie duchowości religii Dalekiego Wschodu, okazuje się, że oferta laickiej duchowości jawi się jako jedna z wielu propozycji marketingowych na spirytualnym rynku francuskim. Jeden z francuskich filozofów, André Comte-Sponville, napisał: „mamy prawo do religii, mamy również prawo do religijności. Zarówno jedną, jak i drugą trzeba ochraniać (a nawet, jeśli to konieczne, jedną ochraniać przez drugą), zakazując jednej i drugiej narzucania się siłą. To właśnie nazywamy laickością, która stanowi najcenniejszą spuściznę Oświecenia”⁵⁹. Comte-Sponville uznał czas jako coś względnego, zaś przemijanie, a wraz nim śmierć, za punkt istotny duchowości ateistycznej: ona zabierze tylko samego człowieka⁶⁰. Oznacza to, że duchowość – bez względu na jej model (ateistyczny czy religijny) – jest przestrzenią ważną dla człowieka.

Warto zauważyć, że omówione powyżej trzy elementy starokatolickiej edukacji religijnej są koherentne. Podczas *accueil* dialog z duchownym inicjuje poszukiwanie odpowiedzi na nurtujące pytania, co jest otwarciem się na bezpośrednie działanie Chrystusa. Podczas nabożeństw artykułowana jest prośba o potrzebne łaski (uzdrowienie, znalezienie pracy, uleczenie relacji rodzinnych itp.) oraz dziękczynienie za otrzymane dary i łaski, przez co następuje ugruntowanie osobistej i wspólnotowej relacji z Bogiem. W katechezie natomiast następuje pogłębienie relacji z Bogiem: aby móc Go lepiej znać

⁵⁸ B. Tibi, *Fundamentalizm religijny*, Warszawa 2001, s. 158.

⁵⁹ A. Comte-Sponville, *Duchowość ateistyczna. Wprowadzenie do duchowości bez Boga*, Warszawa 2011, s. 141.

⁶⁰ Tamże, s. 191.

i miłować (przygotowanie do chrztu, Komunii prywatnej i uroczystej, *profession de foi*, bierzmowania i małżeństwa), według zasady św. Tomasza z Akwinu *nullum amatum nisi cognitum*.

Model edukacji religijnej, realizowany w wspólnotach starokatolickiej w Mont-Saint-Aignan i mariawitów w Paryżu, jest chrystocentryczny. Obecność realna Chrystusa nie tylko w sakramencie Eucharystii, ale także we wspólnocie, jest imperatywem do realizacji posługi poradnictwa duchowego. „Przez Niego, z Nim i w Nim” posługa przyjmowania osób pragnących otrzymać wsparcie duchowe i słuchanie, a poprzez doświadczenie *charitas* wspólnoty, staje się narzędziem humanizacji, (na nowo) odkrywania sensu życia i powołania uczestników *accueil*⁶¹. Przyjmowanie każdego, bez względu na narodowość i przynależność religijną oraz wyznaniową, jest specyficzną posługą w realizacji wezwania do dawania świadectwa Miłości i Miłosierdzia. Personalizm poradnictwa duchowego ma swoje odzwierciedlenie w indywidualizacji nauczania katechezy, ale także we włączeniu rodziny w proces chrystianizacji dorosłych katechumenów i dzieci. Z drugiej jednak strony, poprzez katechizację, a w jej toku eksplikację liturgii w świetle Pisma Świętego, następuje włączanie katechizowanych w życie liturgiczne i społeczne wspólnoty. Otwartość modelu pozwala na uczestniczenie w nim zarówno całościowo, jak i częściowo. Uczestnictwo w poradnictwie nie obliguje do podjęcia katechizacji we wspólnocie. Podobnie rzecz się odnosi do uczestniczenia w życiu liturgicznym, co nie jest traktowane na równi z deklaracją stania się członkiem wspólnoty (choć tego nie wyklucza). W ten sposób obydwie wspólnoty stają się otwarte ekumenicznie.

Celem edukacji religijnej w obu wspólnotach starokatolickich jest przyprowadzać do Chrystusa poranionych i zagubionych, a tym samym przywracać nadzieję poprzez głoszenie światu o miłości i miłosierdziu Boga. Tym, który działa w każdym z elementów edukacji, jest Chrystus, nie zaś duchowny, będący jedynie narzędziem bożej interwencji, według zasady „bardziej czynić miłosierdzie aniżeli mówić o nim”. W ten sposób można czynić innych uczniami Chrystusa. *Accueil*, liturgia, katechizacja mają dać narzędzia autoformacyjne, aby świadczyć o Chrystusie, czynić Jego uczniami innych oraz przywracać nadzieję w rodzinie, szkole, instytucjach społecznych, miejscu pracy,

⁶¹ Por. X. Thévenot, *Une éthique au risque de l'Évangile*, Paris 1993, s. 86–91.

„będąc w drodze”. Słowem, by skutecznie ewangelizować w zlaicyzowanym i religijnie zróżnicowanym społeczeństwie. Jest to zadanie nie tylko ważne, ale i podstawowe dla realizowania misji chrześcijaństwa. Obydwie wspólnoty widzą je w haśle: „nie jesteśmy przeciw, jesteśmy dla” świata zlaicyzowanego, zdehumanizowanego (terroryzm, eutanazja, przemysł transplantacyjny, samobójstwa, aborcja), zrealizowanego (czy istnieją: prawość, honor, wiara, nadzieja, miłość?), w którym człowiek poszukuje odpowiedzi na pytania fundamentalne i ostateczne swojej egzystencji.

Bibliografia

- Bec A. (Le), *Miséricorde et Amour. L'Église Mariavite*, Editeur ECAP, Paris 2017.
- Boudon J.-O., *Religion et politique en France depuis 1789*, Armand Colin, Paris 2007.
- Cantor M., *L'Église Sainte Marie. Paroisse sans frontières*, Église Sainte-Marie, Mont-Saint-Aignan 2005.
- Cantor M., *Sans limites...*, „Bulletin de la Chapelle Sainte Marie” 1994, nr 109.
- Comte-Sponville A., *Duchowość ateistyczna. Wprowadzenie do duchowości bez Boga*, przeł. E. Anuszkiewicz, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2011.
- Delfosse E., *Votre association est-elle bien préparée?*, „Juris Associations” 2018, nr 573.
- Dictionnaire universel de poche*, red. M. Maurin, Succès du Livre, Paris 1993.
- „Église Catholique et Apostolique de Paris – Province de France de l'Église Vieille Catholique Mariavite de Pologne”, roczniki 2000–2018.
- Gire M., Mezzetta M., *Entre bénévolat et salariat...*, „Juris Associations” 2018, nr 573.
- Gołębiowski S., *W poszukiwaniu prawdy... Sądowe procesy arcybiskupa Jana M. Michała Kowalskiego*, Wydawnictwo Kościoła Katolickiego Mariawitów, Felicjanów 2014.
- Hałas E., *Konwersja. Perspektywa socjologiczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- „Journal officiel” 1999, z 12 czerwca, obwieszczenie nr 19990024. <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp: 05.10.2018].
- <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp 05.10.2018], aktualne obwieszczenia.
- „Journal officiel” 1999, nr 26, z 26 czerwca, obwieszczenie nr 1679, s. 2882. <http://www.journal-officiel.gouv.fr> [dostęp 05.10.2018].
- <http://www.mariavite.eu>

- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 1994.
- Kozłowska F.M.F., *Objawienia Dzieła Miłosierdzia Bożego 1893–1918*, Wydawnictwo AKASHA, Kraków 1995.
- Küry U., *Kościół Starokatolicki. Historia, nauka, dążenia*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 1996.
- Larchet J.C., *Terapia chorób duchowych*, przeł. N. Aleksiejuk, Wydawnictwo Bratczyk, Hajnówka 2013.
- Lenoir F., *Les communautés nouvelles*, Librairie Arthème Fayard, b.m.w. 1988.
- Mames T.D., *Wybrane zagadnienia obrzędów celebracji Eucharystii w Prowincji Francuskiej Kościoła Starokatolickiego Mariawitów*. „Studia Religio-logica” 2009, nr 42, s. 109–117.
- Mames T.D., *Oświata mariawitów w latach 1909–1935*, Wydawnictwo DiG – Edition La Rama, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016.
- Mandes S., *Miejsce religii w społeczeństwie. W poszukiwaniu nowego programu badawczego socjologii religii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.
- Mayer J.-F., *Le vieux-catholicisme en France après Hyacinthe Loyson. Aperçu à travers le Catholique français (1891–1915)*, „Internationale kirchliche Zeitschrift (Berne)” 1983, r. 73, nr 1.
- Migda A., *Mistycyzm pentekostalny w Polsce*, Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków 2013.
- Missel de l'Église Sainte Marie*, Église Sainte-Marie, Mont-Saint-Aignan 1981.
- Muszyński M., *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, t. 21, s. 76–88.
- Notre Père du Ciel*, Pierre Téqui éditeur, Paris 1992.
- Otto R., *Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych*, przeł. B. Kupis, Wydawnictwo KR, Warszawa 1999.
- Papin H., *La dimension pastorale de l'accueil. Texte de l'exposé du Père [Henri] Papin, le 21 octobre dernier, lors de la réunion de formation des 7 équipes d'accueil de la paroisse, le 21 octobre 2015*, mps, zbiory mariawickiej Parafii Ste Marie w Paryżu.
- Podvin B., *L'accueil paroissial*, Les Éditions de l'Atelier/ Éditions Ouvriers, Paris 1997.
- Poulat E., *Aux carrefours stratégiques de l'Église de France XXe siècle de France*, Berg International, Paris 2009.
- Przedpełski B., *Odśrodkowe tendencje reformistyczne Kościoła Rzymskokatolickiego krajów języka niemieckiego w XVIII i XIX stuleciu*, Wydawnictwo Naukowe ChAT, Warszawa 2013.
- Sawa P., *Duchowość ewangelikalna – szansa dla ekumenizmu*, „Studia Oecumenica” 2016, nr 16, s. 253–275.
- Seweryniak H., *Święte Oficjum a mariawici*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2014.

- Schoon D.J., *Van bisschoppelijke Cleresie tot Oud-Katholieke Kerk. Bijdrage tot de geschiedenis van het katholicisme in Nederland in de 19de eeuw*, Valkhof Pres, Uitgeverij b.m.w. 2004.
- Schwendemann W., *Edukacja religijna – pomost do dialogu między religiami. Refleksje z okazji 50 rocznicy śmierci Martina Bubera*. „Studia z Teorii Wychowania” 2016, t. 7, nr 1(14), s. 71-89.
- Szymkiewicz M.M.F., Kozłowski R.P., Mazur K., *Dwie Sobótki – wspólna historia. W sto dziesiątą rocznicę samodzielności konfesyjnej mariawityzmu, Parafia Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Nowej Sobótce*, Nowa Sobótka 2016.
- Tibi B., *Fundamentalizm religijny*, przeł. J. Danecki, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2001.
- Thévenot X., *Une éthique au risque de l'Évangile*, Desclée de Brouwer; Cerf, Paris 1993.
- Viudès P., *Le patrimoine des associations „en sommeil”*, „Juris Associations” 2017, nr 566.
- Volf J., *Le droit des cultes*, Dalloz, Paris 2005.
- Wajsprych D., *Modele edukacji religijnej we współczesnej szkole*, „Forum Oświatowe” 2009, nr 2(41), s. 77-87.
- Wiślicki J., *Konkordat. Studium prawne*, Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1926.
- Wysoczański W., *Polski nurt starokatolicyzmu*, Zakład Wydawniczy „Odrodzenie”, Warszawa 1977.
- Zych A.A., *Pomiędzy wiarą a zwątpieniem. Wprowadzenie do psychologii religii*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012.
- Wywiady: z ks. bpem M. André Le Bec, ks. bpem Rolandem Fleury, ks. M. Antonim Piekutem, ks. M. Georgesem de Oliveira, ks. Marc-Antoine Pottin'em

ADRES DO KORESPONDENCJI

Ks. dr Tomasz D. Mames
 Prowincja Francuska Kościoła Starokatolickiego Mariawitów
 Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny w Paryżu
 47 rue de l'Échiquier
 75010 Paris – France
 e-mail: tdmames@yahoo.pl